

מאמר יז

חיבוק ונישוק במגדל יתום או יתומה בתוך ביתו מגיל קטן ביותר

1. פתיחה

2. צדדי הספק

3. ההבדל בין קטנה לגדולה

4. הדין לדעת הש"ך והמגילת אסתר

א. הרחבת ההיתר לדעת הש"ך והמגילת אסתר

ב. האם מותר גם מדרבנן?

5. הדין לדעת הב"י

6. דעת פוסקי זמננו

7. זאת תורת העולה

1. פתיחה

זוגות רבים אינם זוכים לפרי בטן לפעמים באופן זמני, ישלח להם בורא עולם ברכתו "עד עקרה ילדה שבעה", ועל כן מחליטים לאמץ ילדים חסרי משפחה. מאידך ישנם הרבה ילדים שהוריהם אינם מסוגלים או אינם רוצים לגדלם ומצוה רבה לגדל יתום או יתומה בתוך ביתו. ברור שדרך גידול ילדים דורש הקרנת חום הכוללת חיבוק ונישוק, וכאן מתעוררת בעיה הלכתית, האם הורה יכול לחבק ולנשק את ילדיו שגידלם מגיל צעיר מאד וקשור אליהם ממש כילדיו למרות שאינו ההורה הביולוגי. ודאי שאם יוברר שההלכה אוסרת זאת ימנע הדבר מהרבה זוגות לאמץ את אותם ילדים אומללים וגם יגרום צער עמוק לאותם זוגות חשוכי ילדים.

מציאות זו שכיחה גם בנישואים שניים, כאשר כל אחד מבני הזוג מביא את ילדיו מנישואים קודמים ומתעוררת שאלה של קריבה בין הילדים לבין ההורה החורג.

בעיה הלכתית נוספת בתחום זה היא בעייה של ייחוד עם ילדים אלו. המאמר הנוכחי עוסק בשאלת הקריבה הגופנית לילדים אלו אך לא בבעיית הייחוד שלא דנו בה נדון בע"ה בספרים הבאים שיעסקו בהלכות ייחוד.

2. צדדי הספק

נקודת המוצא לשאלה זו היא האם הקשר בין הורים לילדיהם המאומצים נחשב במציאות כקשר בין הורים לבנם ובתם הביולוגים שאין בו שום תאווה או לא.

מחד גיסא יש לומר שהקשר בין הורים לילדיהם הביולוגיים שווה לקשר בין הורים לילדיהם המאומצים וכשם שבאלה אין תאווה ה"ה באלה. מאידך גיסא אפשר לומר שיש לחלק ביניהם לאור הטעמים שבגינם הותרו חיבוק ונישוק בין הורים לילדיהם. הלבוש^[1] כתב שהטעם לכך שאין איסור בחיבוק ונישוק בין אב לבתו ובין אם לבנה הוא משום שאנשי כנה"ג ביטלו את יצרא דעריות שהיה קיים בין הורים לילדיהם. לפי דבריו נראה כי לפני שבאו אנשי כנסת הגדולה וביטלו יצר זה, גם הקשר שבין הורים לילדיהם היה אסור. לפי זה יש לומר כי רק היכא שמצינו במפורש שהועילו אנשי כנה"ג לבטל את יצרה"ר אין בעיה של קריבה לעריות, והיינו דווקא בילדים ביולוגיים, אולם בילדים מאומצים לא מצינו שתקנתם הועילה וממילא שב דינם להיות כמו הקשר בין הורים לילדיהם לפני שביטלו אנשי כנה"ג את יצרא דעריות.

אולם המאירי בקידושין^[2] כתב טעם אחר בהיתר ייחוד בקרובים והוא "שאינן היצר תקף באלו". גם מהרמב"ם נראה שמתיר קשר בין קרובים מטעם זה, שכן הרמב"ם כלל לא הזכיר את הטעם של הלבוש^[3] אלא כתב להתיר על פי העקרון שהביא בתחילת הפרק, שקריבה שאינה דרך תאווה מותרת [לפחות מדין תורה], לפי טעם זה כל העריות שאין ליבו של אדם נוקפו עליהן מותרות בחיבוק.

כך נראה גם מלשונו של הרמב"ם בפיה"מ^[4] :

ונישוק הקרובות שאין טבע אנשי התורה מתעורר אליהן ולא נהנה בכך

משמע שהקשר בין הורים לילדיהם היה מותר תמיד. זוהי מציאות מוחלטת. כך הוא טבע ברייתם וכך היה תמיד.

אולם גם לפי טעם זה יש מקום לחלק ולומר שדווקא לגבי הורים וילדיהם קים להו לחז"ל שאין תאווה, אך בכל מקום אחר לא מצינו שקים להו כך וממילא יש לאסור.

הדיון באימוץ צריך להיות לפי שתי השיטות שהבאנו לעיל באיסור קריבה לעריות: שיטת המגילת אסתר והש"ך שרק קריבה שיש בה הנאה נאסרה מן התורה אך קריבה ללא הנאה אסורה מדרבנן בלבד, וכן לשיטת הב"י שגם נגיעה שאינה של חיבה אסורה מן התורה.

יש להעיר שלכאורה אותה מתעוררת גם לגבי הקשר של הילד המאומץ עם הוריו הביולוגים, וכן הקשר שלו עם אחיו ואחיותיו הביולוגים שאין לו שום קשר עמהם והם כזרים נחשבים לו. אולם לענ"ד כאן ברור שדינם כאמו וכאחיותיו ללא שום סייג, למרות קרירות היחסים ביניהם, וההיתר באמו ובאחיותיו אינו מותנה בטיב

(1) אבן העזר סימן כא סעיף ז שכתב בנימוק דין זה : "חוץ מהאב לבתו והאם לבנה, דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה ביצר הרע, דכהיו לעיניה דלא מגרי בקרובות [יומא סט ע"ב סנהדרין ס"ד].". וכ"כ במקנה קידושין דף פ"א : ד"ה רש"י ודר.

(2) קידושין דף פ : הסביר מדוע מתייחד אדם עם אמו ועם בתו? שאין היצר תוקף באלו, בפשטות גם לפני אנשי כנה"ג.

(3) וכמו כן אין דרכו לבסס את נימוקי ההלכה על דברי אגדה.

(4) סנהדרין פ"ז א.

היחסים שביניהם דאגנו ביה אנשי כנה"ג ביצרא דעריות דכחלינהו לעיני נסימו את עיניו על ידי כחול^[5] דלא מגרי בקרובותיו.

3. ההבדל בין קטנה לגדולה

באיסור הקריבה לילדים מאומצים, נראה שיש להבחין בין ילדים גדולים לבין ילדים קטנים. אם מדובר בילדים קטנים מאד, ודאי שאין איסור קריבה בהם, שכן גם אם נאמר כי בילדים מאומצים לא קיים היתר הקריבה השייך בין הורים לילדים, לא יהיה דינם חמור מסתם ילדים קטנים שאין בהם איסור קריבה.

אם מדובר בילדים גדולים יותר, שהגיעו לגיל חינוך או התפתחות גופנית, אשר שייך בהם איסורי קריבה, יש להבחין בין מצב בו הקטנה הגיע לגיל נדות או לא. אם היא עדיין לא הגיע לגיל נדות איסור הקריבה אליה הוא מדרבנן בלבד, על כן נראה כי ניתן לסמוך על האפשרות שהבאנו לעיל, שהקשר בין ילדים מאומצים להוריהם המאמצים מקביל לקשר בין הורים וילדים ביולוגים. לכן למעשה יש להתיר בגיל כזה חבוק ונישוק בין הורים לילדיהם.

המקום בו יש להסתפק הוא באופן בו הילדה גדלה וכבר נטמאה נדה, כאן מדובר על קריבה לעריות האסורה מן התורה, האם גם קריבה זו מותרת בילדים מאומצים או לא.

4. הדין לדעת הש"ך והמגילת אסתר

א. הרחבת ההיתר לדעת הש"ך והמגילת אסתר

לדעת הש"ך, קריבה שאינה דרך תאוה מותרת לפחות מדין תורה. עיקרון זה יושם בדברי הפוסקים בעוד מקרים רבים שלא הוזכרו בש"ס.

הש"ך עצמו יישם אותו עיקרון לגבי משמוש הרופאים וכתב שכיון שאינו דרך תאוה מותר.

הרמ"א התיר רחיצת השפחות מטעם שהיא דרך עבדות ולא דרך תאוה.

הפוסקים שדנו האם יש מקום להתיר לחיצת יד, הוא ג"כ ע"פ הש"ך, פירוש שאומדן דעתם היה כי אם יש מקום להתיר הוא כיון שלחיצת יד אינה קריבה של חיבה.

כל המקרים האלה הם אומדנות של פוסקים שהחליטו על מקרים מחודשים שאינם מופיעים בגמ' שהם קריבה שאינה של חיבה. כפי שכתבנו לעיל, לפי כל הפוסקים הנ"ל ברור שאין לדחות שדווקא בקרובות קים להו לחז"ל שאין היצר תוקף בהם, דא"כ כיצד השתמשו הפוסקים הנ"ל בעיקרון זה במקומות אחרים? לפי"ז בסוגיית בנים מאומצים צריך לבדוק אם מדובר בחיבוק ונישוק של חיבה או לא.

אמנם נכון הוא שכל הדוגמאות הנ"ל אינן היתר של חיבוק ונישוק, וא"כ אפשר שדווקא בפעולות כאלו יש להתיר מטעם שאינן דרך תאוה, אך חיבוק ונישוק, שהם

מצד עצמם פעולות חיבה המביאות לידי הרגל עבירה^[6] וחמורות יותר^[7], היה מקום לומר שלא נתיר יותר ממה שהתירו חז"ל. אולם מלשון המגילת אסתר והש"ך מוכח שגם לגבי חיבוק ונישוק יש להתיר אם אין כאן חיבת ביאה, שהרי על דברי הרמב"ם שעוסק בחיבוק ונישוק כתבו שכל זה הוא דווקא בדרך תאוה, ומשמע שגם חיבוק ונישוק הותרו אם אינם בדרך תאוה בכל מצב ולא רק היכא שמצינו שחז"ל התירו^[8].

בנוסף לכך מצאנו ברמב"ם שגם לגבי חיבוק ונישוק יש להקל על סמך אמדנא שאינה מופיעה מפורש בגמ'. הרמב"ם התיר חיבוק ונישוק באחות אמו^[9] מדין תורה אע"פ שלא מצינו בגמ' היתר כזה, ורק לגבי בתו, אמו ואחותו מצינו במשנה ובגמ' בקידושין אך באחות אמו מנ"ל? אולם לאור האמור יש לומר שהרמב"ם למד היתר זה מצד אומדן הדעת^[10].

גם הבן איש חי יישם מדעתו את העיקרון על נשים המנשקות ידי רבנים שזוהי איננה נשיקה של חיבה וכן החוות יאיר^[11] שהבאנו במאמר קריבה לעריות, שהתיר למי שתפסו מוכס לנשק אשת איש כמי שכפאו שד^[12].

לכאורה יש לדייק קצת מלשון הרמב"ם^[13] שאין להתיר חיבוק ונישוק בעריות שאינן בכלל קרובותיו, שכן כתב "שאיין קרביין לערוה כלל בין גדולה בין קטנה" – משמע שאף ערוה לא הותרה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו, וממילא איננו יכולים להחליט שבן מאומץ דינו כבן ביולוגי^[14]. אולם נראה שאין לדייק כן בלשון הרמב"ם משום שראינו באחרונים שכללו גם נכדים בהיתר קריבה למרות שאין הדבר מפורש ברמב"ם, וא"כ מוכח שהבינו שמה שכתב הרמב"ם "כלל" – הוא לאו דווקא.

(6) גר"א סימן כ"א ס"ק י"ט.

(7) בגמ' בקידושין דף פ"א: מובאת אבחנה זו של קריבה שאינה של חיבה אפילו גבי שינה בקירוב בשר, אך שם הוא בין סב לנכדתו.

(8) ואין לומר כי כוונת הש"ך והמג"א היא שכל חיבוק ונישוק היא נגיעה של חיבה ולכן אסורה, ואין אפשרות של חבוק ונישוק שאינו בדרך חיבה, שהרי הש"ך עצמו בסימן קנז' ס"ק י' כתב "משמע דאף הרמב"ם לא קאמר אלא כשעושה חיבוק ונישוק דרך חיבת ביאה שהרי מצינו בש"ס בכמה דוכתי שהאמוראים היו מחבקים ומנשקים לבנותיהם ואחיותיהם וכן כתב הר' יצחק ליאון שם בהדיא וכן משמע להדיא ממ"ש הרמב"ם ר"פ כ"א מהל' א"ב וז"ל כל הבא על העריות דרך אברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר ה"ז לוקה מן התורה כו" הרי שלדעתו גם חבוק ונישוק שאינו בדרך תאוה מותרת, וכתב כן גם בשם המגילת אסתר.

(9) וכן אחות האב שמביא הרמב"ם בפיחמ"ש סנהדרין פ"ז מ"ד.

(10) כל זה נכון לדעת המגילת אסתר והש"ך אך לדעת הב"י צ"ל כי הרמב"ם הסיק מדעתו שדין בתו ואחות אמו שווה ועדיין צ"ע.

(11) אבן העזר סימן קפ"ב.

(12) וע' ר' ירוחם [תולדות אדם וחווה נתיב כג חלק א] שכתב בדעת תוס' שפסקו כרב אסי בקידושין [דף פ"א:]; שמותר להתייחד עם אחותו לפרקים, כי לא רק אחותו כתובה בגמ' אלא כל העריות הקרובות, כגון דודתו. [הובאו דבריו בחקרי לב סימן י"ז וכ"כ ברדב"ז ובהגהות רש"ש שם בקידושין, וכל זה מובא באוצר הפוסקים סימן כ"ב ס"ק ד אות ה], הרי שגם הוא הרחיב את ההיתרים המובאים בגמ' על פי סברתו.

(13) הלכות איסורי ביאה פרק כ"א הלכה ו'.

(14) למרות שאחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אסורים לכל היותר מדרבנן, כפי שהוכחנו במאמר חיבוק ונישוק בקרובים.

לדרך זו אפשר לומר שהמאמץ תינוק או תינוקת קטנים מגיל צעיר מאד, סביר ביותר שהחיבוק והנישוק שעושים אינם דרך תאוה אלא כעין שהורים ביולוגים מנשקים לבניהם, והוא כמו שכתב רש"י^[15] :

חיבת קורבה ולעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה.

ב. האם מותר גם מדרבנן?

עד כאן הוכחנו שייתכן שאין איסור תורה בחיבוק ונישוק ילדים מאומצים, אולם עדיין לא באנו אל המנוחה, משום שהרבה פוסקים סוברים כי יש איסור דרבנן אליבא דהש"ך גם בקריבה שאינה של חיבה, וא"כ ה"ה כאן יש לאסור לפחות מדרבנן. אולם כבר כתבנו לעיל כי אם יש צורך אזי הקריבה מותרת, וכאן אין לך צורך גדול מגידול ילדים, שלולא האימוץ היו נזוקים לרחוב.

נראה שאם ההורה הוא ת"ח השולט ביצרו אפשר להקל מצד נוסף, והוא על סמך דברי הריטב"א^[16] בסוף קידושין שכתב :

ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינה כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום א"א

ואמנם הריטב"א שם סיים :

אלא שאין להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו ולא כל תלמידי חכמים בוטחים ביצריהם

אך נראה שת"ח שמגדל ילד מגיל צעיר ביותר סיגל לעצמו יחס של הורה לילדיו, ויש מקום לומר שבמקרה זה יכול הת"ח לבטוח ביצרו גם אם אינו 'חסיד גדול'.

לכאורה יש מקום לדחות ראיה זו ולומר כי כל מה שהתיר הריטב"א הוא לדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, אך מניין לנו להתיר מכאן גם חבוק ונישוק בילדיו המאומצים. אך נראה שאין זה קשה, שכן אנו עוסקים כעת בשיטת הש"ך הסובר כי נגיעה שאינה של חיבה מותרת מן התורה. וא"כ כל הדיון הוא על איסור דרבנן, לכן אפשר להשתמש בעקרון העולה מדברי הריטב"א לגבי הרהור, גם לגבי חיבוק ונישוק בילדים מאומצים [שהיא נגיעה שאינה של חיבה].

5. הדין לדעת הב"י

לדעת הב"י, האוסר כל נגיעה אפילו שאינה של חיבה, לכאורה וודאי שחיבוק ונישוק של ילדים מאומצים יהיה אסור, אפי' אם נאמר שאין תאוה בקריבה זו. אמנם נכון הוא שגם לפי הב"י לא כל נגיעה אסורה, שהרי מצינו מצבים בהם חז"ל התירו את הקריבה, וכגון מה שחייבו להציל אשה טובעת בנהר^[17] ולא חששו לנגיעה או

(15) קידושין פ"ב. ד"ה הכל.

(16) מצוטט בפ"ת סימן כ"א ס"ק ג.

(17) סוטה כ"א ע"ב.

להסתכלות משום ביעתותא,^[18] וכן דברי רב אחא שענה לחתנו רב חסדא "הכל לשם שמים"^[19] וכתב שם רש"י "אין דעתי לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה לעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה". א"כ מבואר כי כאשר היתה לחז"ל אומדנא ברוה שאין כאן תאוה התיירו את הקריבה לפחות מדין תורה, ולכאורה לפי זה גם אנו נאמד כך את הקשר שבין הורים לילדים מאומצים ונאמר שאין כאן תאוה.

אך נראה שאין לומר כן, שהרי הב"י אסר נגיעה שאינה של חיבה באשתו למרות שגם לדעתו אין כאן כל תאוה, וכבר כתבנו לעיל כי לשיטתו יש לומר כי דווקא בדברים שהיה ברור לחז"ל באופן מוחלט שאינם דרך תאוה מותר, אך בדברים עליהם חז"ל לא דיברו כלל- אין לנו לעשות אומדן דעת שאין בזה תאוה ולהתיר איסורי תורה [למרות שכתבנו לעיל בדעת הרמב"ם שצ"ע מהיכן הוציא דין אחות אמו].

אך עדיין אולי אפשר לומר שגם אליבא דהב"י יש צד להתיר קריבה בילדים מאומצים, שכן אפשר לומר שהפעולה של אנשי כנה"ג לביטול היצה"ר הועילה לפעול על העיקרון של קשר בין הורים לילדים, והיינו שכל מקום בו יש יחסי הורים ובנים אין היצה"ר מתגרי. גם לפי מש"כ המאירי בטעם היתר הקריבה בין הורים לילדים, שאין היצר תקף באלה, אפשר להתיר בנדון דידן משום שהאומדנא של חז"ל היא שבכל מקום שיש יחסי הורים ובנים אין היצר תוקף, וה"ה בילדים מאומצים. אך סברא זו צריכה ראיה מבוססת כדי להוריד איסור דאורייתא.

6. דעת פוסקי זמננו

האג"מ^[20] כתב להתיר חיבוק ונישוק. פסיקה זו היא לשיטתו שפסק כהש"ך ובאותה תשובה כתב שגם איסור דרבנן אין כאן :

והיחוד הוא יותר מוקשה מהחיבוק ונישוק דאין זה דרך תאוה וחיבת ביאה אלא דרך חיבוק ונישוק לבניו ובנותיו שלא נאסר כדאיתא בש"ך יו"ד סימן קנ"ז סק"י ומשמע שם דליכא איסורא כלל^[21]

ממה שכתב להתיר ע"פ דברי הש"ך מבואר כי לדעתו לפי הבנת הב"י ברמב"ם הוא אסור כמו כל נגיעה שאינה של חיבה.

בהמשך דבריו הביא האג"מ ראיה מן הגמ' בסוטה^[22] :

ומשמע מסוטה סוף דף מ"ג מהא דא"ר יצחק א"ר יוחנן משום ראב"י חורגתא הַגְדִּילָהּ בין האחין אסור לינשא לאחין דמתחזיא כי אחתייהו, דלא היה היכר בהנהגת האב עם החורגתא מהנהגתו עם בתו, ואם לא היה נוגע בה ולא היה מתייחד עמה כמו עם בתו היה זה ניכר לעלמא

(18) שו"ת פני יהושע א. העזר סימן מ"ד.

(19) בקידושין דף פ"ב ע"א.

(20) אהע"ז ח"ד סימן ס"ד.

(21) אם יש לו הרהורים ודאי שאסור כי מוכח שאינה כבתו.

(22) דף מ"ג ע"ב.

דהא דוחק לומר דהוא דמתחזיא לאלו שרואין רק שהיא נמצאת שם בבית יאמרו שהיא בת להאב ואחות להאחין, וכי יסברו כן גם על משרתת שכורה כמה שנים אצלם שאסורה לינשא לאחין שא"כ משמע שהוא דוקא מחמת שמתנהג עמה כהנהגת האב עם בתו ממש ואם היה זהיר מלהתייחד עמה שלא כהנהגת כו"ע עם בתם היה זה היכר גדול שאינה אחותם ולא היה שייך לאסור, והגמ' דמסיק דאין הלכה כן הוא משום דקלא אית לה למלתא הוא מידיעת בני העיר שבשעה שנשא את אשתו זו היה לה בת שקבל עליו לזונה ולפרנסה ולהשיאה כמו לבתו שמהם ידעו אף האינשי הנולדים והבאים אח"כ להעיר, אבל גם הם סברי שהנהגת האב עם החורגתא היתה כהנהגתו עם בתו ממש 6

הסבר ראייתו : בגמ' בסוטה מובאת מימרא של ראב"י האוסר להתחתן עם אחותו החורגת [בת אשת אביו שאינה אמו, מבעלה הקודם]. הטעם לכך הוא חשש למראית העין, שהרואים יחשבו שאח נשא את אחותו. מכאן מוכח, אומר האג"מ, כי יחס האב לבתו החורגת הוא כיחסו אל בנותיו, שכן אם נאמר שהיחס אליהם שונה מדוע יש לחוש למראית העין, הרי מהיחס שלו ניכר שאין זו בתו אלא בת אשתו וממילא אין כאן נישואי אח ואחות.

האג"מ ניסה לדחות, אולי מראית העין היא בפני האנשים שאינם מצויים בתוך הבית, והם מסיקים שזוהי אחותו מכך שרואים שהם גרים בבית אחד, ולמרות שהקריבה אליה שונה מהקריבה לבתו הביולוגית, אין הם רואים זאת. אולם האג"מ דוחה ואומר שא"כ היה לגזור גם על משרתת שגרה עמהם בבית או כל מקרה אחר. מכך שגזרו רק על אחותו החורגת מוכח שמראית העין מבוססת על קשר פיזי שיש בין האב לבתו החורגת.

ומוסיף האג"מ להעיר, הרי למסקנא הגמ' סוברת שאין לאסור נישואין אלו כי כולם יודעים שזו אחותו החורגת ולא אחותו ממש, וכנראה שהדבר גלוי משום שיחס הקריבה אליה שונה? אך דוחה האג"מ שכן הגמ' שם אמרה שהסיבה שידוע שהיא בתו נובעת מכך שכאשר נשאה יצא קול שהאשה הביאה איתה את בתה החורגת, אך לגבי היחס אליה ברור לגמ' כי לא ניכר שהיא אינה בתו הביולוגית, שכן היחס אליה שווה ליחס לבתו הביולוגית.

הראיה שהביא מסוטה קשה לכאורה על הב"י הסובר כי כל נגיעה אסורה ואפילו משמוש הרופאים^[23], אולם האג"מ עצמו כתב על ראייה זו 'משמע' וא"כ אין זו ראייה ניצחת, וצ"ל כי הב"י הבין שלמרות שלא היה מחבק את בתו החורגת אין סיבה שיחשבו שאינה בתו, משום שעדיין שונה הנהגתו עמה מהנהגתו עם המשרתת

6 הערת הרב נבנצל : בת אשתו היא ערוה אבל ילדה בעלמא כל עוד לא פירסה נדה אינה ערוה. תשובה : לפי הערה זו הראיה חזקה יותר, שכן אפילו בערוה ממש – בת אשתו, מותר לחבקה ולנשקה, וודאי א"כ שיותר הדבר בילדה שגידל ואינה ערוה עליו.

(23) לכאורה היה ניתן ליישב כי לב"י קריבה לבת חורגת מותרת כקריבה לבתו, וכמו שכתבנו לעיל באחת האפשרויות אולם נראה שלא ניתן ליישב כך לפי האג"מ, שהרי דייקנו מדבריו שכל ההיתר הוא דווקא לש"ך ולא לב"י.

בדברים רבים. העובדה שאינו מנשק את בתו החורגת בפרהסיה אינה גורמת לאנשים לשים לב להבדל בינה לבין שאר בנותיו, שהרי לא תמיד אב מחבק ומנשק את בנותיו בפרהסיה, ויכולים האנשים לתלות ולומר שלמרות שאינו מחבקה ומנשקה בחוץ, בביתו כן מחבק ומנשק אותה. ולפי"ז כשם שאין קושיא על הב"י מגמרא זו, כך אין מכאן ראייה לש"ך.

הציץ אליעזר^[24] כתב לדון מסברא בנדוננו:

בראשונה נתעוררתי על צידוד היתר בזה בראותי בדברי הלבוש באה"ע סי' כ"ב סעי' א' שבכח תורתו כי רב מסביר טעם מדידה על היתר היחוד של בן עם אמו וה"ה האב עם בתו והוא מפני שאין דרכה לבא עמו לידי הרגל עבירה וה"ה האב עם בתו, ונראה לכאורה ברור כוונת הסברו בזה, דבהיות שמגדלת אותו ביחסי אם ובן וה"ה האב את בתו א"כ זהו גופא החייץ והמחיצה המבדלת ביניהם, וזהו המשריש בלבותם ההרחקה שלא יבואו לידי הרגל עבירה, והאין דרכה לבא עמו לידי הרגל עבירה נובע מכח זה שיחסי הטיפוח הוגדרו ביחסים של אם ובן וה"ה אותו הדבר באב עם בתו. וא"כ לפי"ז י"ל אותו הדבר ואותו הטעם גם כבן ובת מאומצים דמכיון שהושרש בלבותם מאז קטנותם שהיא לו כאם והוא לה כבן וכן באיש הוא לה לאב והיא לו כבת, וביחסי טיפוח כאלה גדלו אצלם אזי מכח הרגשה זאת תו אין דרכה של האשה לבא עמו לידי הרגל עבירה, וכן אותו הדבר גבי איש דתו אין דרכו לבא עמה לידי הרגל עבירה. וממילא יש מקום להתיר לפי"ז גם החיבוק והנישוק הבא ונובע מיחס וחיבה אבהותי ואמהותי. דלאו קירבה כזאת הוא דקאסרה תורה

מה שכתב לדייק מהלבוש שכתב "מפני שאין דרכה לבוא עמו לידי עבירה" שלפי זה יש להתיר חבוק ונשוק בכל מי שאין דרכו לבוא לידי עבירה כגון ילדים מאומצים, צריך ביאור, שהרי הלבוש עצמו כתב בסעיף הקודם^[25] מדוע מותר לאב לנשק את בתו "דאהנו ביה אנשי כנה"ג ביצר הרע דכהיו לעיניה" בהכרח יש לפרש כן גם את הנימוק שכתב^[26] בהיתר ייחוד "מפני שאין דרכה", והיינו כיון שהועילו בהם אנשי כנה"ג לכן אין דרכה לבא עמו לעבירה, וממילא יש לומר שכל זה רק בקרובי משפחה ביולוגיים, אך במי שלא הועילו אנשי כנה"ג, ככוחו של היצר אז כן כוחו עתה, ואדרבא הרי גם בילדיו הביולוגיים לולי אנשי כנה"ג היה אסור? ואולי הציץ אליעזר הבין שאנשי כנה"ג פעלו על העיקרון, והיינו ביטלו את היצר בכל מקום שיש יחסי הורים וילדים. אך זה גופא צריך ראייה מי הגיד לנו הנביאות הזאת אולי פעלו דווקא על קרובים ממש?

הציץ אליעזר הביא ראייה נוספת לדבריו:

24) ח"ו סימן מ פרק כ"א.

25) סימן כ"א ס"ק ז.

26) סימן כ"ב סעיף א.

ועלה בדעתי להוסיף להביא סייעתא מקורית להיתר היחוד וכן לחיבוק ונישוק ממה דאיתא באבות דר"נ פט"ז וז"ל: אל תתמה על ר' עקיבא שהרי ר"א הגדול גדול ממנו [והגר"א גורס שהרי מעשה דר"א גדול ממנו] שגדל את בת אחותו י"ג שנה עמו במטה עד שבאו לה סימנים אמר לה צאי והתנשאי לאיש וכו' עכ"ל עיי"ש. והיינו שנהג עמה כעם בתו המבואר בקדושין ד' פ' ע"ב ובד' פ"א ע"ב ע"ש. ולא מוזכר כלל שנעץ דבר המפסיק בדומה למה דאיתא בסנהדרין ד' י"ט ע"ב גבי פלטי בן ליש ועיין גם בתוס' שבת ד' י"ג ע"ב ד"ה מטה, ולא הוזכר דבר גם מזה שנוהר מיחוד. ונהי דהאדר"נ מציין זה בתור נסיון גדול מצדו של ר"א שכבש יצרו ע"ש בבנין יהושע, אבל אילו היה צד איסור בזה בעצם השינה ביחד הרי יקשה לנו דאיך עבר מיהת ר"א על איסור זה של שינה יחד עם בת אחותו במטה אחת שזה כשלעצמו בודאי גרוע מיחוד או חיבוק ונישוק עם פנויה או עם נדה וכדומה, [עיין תוס' סנהדרין ד' ל"ז ע"א ד"ה התורה ע"ש] ובפרט אשר כפי הנראה בפשטות היה כאן גם יחוד. ובע"כ מוכח מזה כדברי הלבוש הנ"ל ויתר המקורות שהבאנו לזה לעיל להוכיח דבכה"ג שרגיל עמה בכך מאז קטנותה ומגדל אותה כבת אין בזה לא משום יחוד ולא משום חיבוק ונישוק וכל כדומה לזה, מכיון ששורר ביניהם יחסי טיפוח חזקים של אב לבת וחיים יחד בבית ביחסים טבעיים כאלה אשר ההרגל עשה אותם לטבע שני

את הראיה מאדר"נ ניתן לדחות על פי הרמב"ם הסובר שאחות האם ואחות האב הן מהעריות שאין ליבו של אדם נוקפו עליהן ואין שם איסור תורה אלא כלשון הרמב"ם^[27] "הרי זה מגונה ביותר"^[28], וא"כ הקשר בין ר"א לבת אחותו מקביל לקשר שבין אדם לאחות אמו. מה שכתוב באד"נ שישנו יחד, אין הכוונה לשינה בקירוב בשר אלא הוא בבגדו והיא בבגדה, וקריבה זו מקבילה לחיבוק ונישוק. ולמרות שגם על קריבה זו אמר הרמב"ם "הרי זה מגונה", משום צורך הותר לר"א לעשות כן, וכמו שהבאנו לעיל^[29] בשם הרמב"ם שכתב :

ואחר כך אמרו לו שהוא עובר על דברי שמואל שאמר אין משתמשין באשה כלל ואמר אנא כאידך דשמואל סבירא לי דאמר הכל לשום שמים. ואילו היה בקריבה לאו גמור מן התורה לא הותרה לחסידים לחכמים העושים מעשיהם לשום שמים.

מבואר כי דווקא אם הקריבה אסורה מן התורה הדבר אסור לש"ש אך אם אם הוא אסור דרבנן הותר לש"ש.

גם בספר עשה לך רב^[30] נשאל על קריבה לילדים מאומצים וכתב להתיר.

(27) פרק כ"א ה"ו.

(28) כפי שכתבנו במאמר חיבוק ונישוק בקרובים.

(29) בהגדרת הקריבה האסורה לרמב"ם.

(30) ח"ג סימן ל"ט.

במועדים וזמנים^[31] מובאת תשובה בשם החזו"א העוסקת בהושטת יד של בן לאמו המאמצת, בדין זה השיב החזו"א בעל פה לרב שטרנבוך בלשון זו :

לתת יד לאשה קריבה לעריות ואביזרייהו דג"ע שהוא יהרג ואל יעבור ואין שום התר בזה מפני דרכי שלום או שרגיל עמה כאמו

וכך פסק הרב שטרנבוך בספרו הלכה במשפחה^[32]. במאמר "קריבה לעריות"^[33] הסברנו כי למרות שהחזו"א סובר שרק קריבה שיש בה חיבה אסורה מן התורה, כאן אסר אפילו לחיצת יד כי לדעתו גם היא דרך חיבה ורעות כמו דרך תאוה, וממילא הוא איסור תורה ואביזרייהו דג"ע.

אפשרות נוספת שכתבנו שם היא כי לדעת החזו"א כל מצב אחר בו יש הנאה ואפילו הנאה מועטה, אע"פ שאין כוונתו לשם הנאה - הדבר נכלל באיסור תורה. ממילא מובן מדוע אסר החזו"א לחיצת יד למרות שעיקרה דרך רעות, אך כיון שסוף סוף יש בה מעט הנאה - אסורה מהתורה.

לפי האמור במאמר זה, צריך לומר בנוסף בדעת החזו"א כי לדעתו יש קשר של חיבה בלחיצת יד אמו המאמצת ולכן אסור.

גם האדמו"ר מלובביץ^[34] והמנחת יצחק^[35] אוסרים חבוק ונשוק בילדים מאומצים.

בקרינא דאיגרתא^[36] הובא נוסח^[37] של 'קול קורא' :

להזהיר את המאמצים ילדים או ילדות לא להשכיח מהם שמות ההורים האמיתיים ולהזהיר על איסור היחוד וחיבוק ונישוק

ועליו חתומים הגאב"ד מטישביץ והרבנים זלמן סורוצקין, ישראל יצחק רייזמן, עזרא עטיה, בנימין מנדלסון, האדמו"ר מביאלא ובעל הקהילות יעקב.

בשולחן שלמה^[38] כתב בשם הגרש"ז אוירבך :

אמנם מצוה גדולה היא לגדל יתום ויתומה בביתו אך יש להיזהר שלא ליכשל באיסורי יחוד חיבוק ונישוק ואפילו אם אמצם מיום הולדתם

וכך סיכם באום אני חומה^[39] :

ילד שאימצוהו יש בו כל גדרי חיבוק ונישוק כמו באחרים ולכן יש

(31) ח"ד סימן שט"ז.

(32) פרק י"ד ושם בהערה 20.

(33) פרק 13 ג.

(34) הובאו דבריו באוצר הפוסקים ח"ט עמוד קל ושם עמוד קל"ב.

(35) ח"ט סימן ק"מ.

(36) ח"ב מכתב ק"א.

(37) המודפס בספר 'זכרון עקידת יצחק' שחיבר הרב אליעזר בריזל ונרפסה מודעה זו גם בסוף ספר 'על בן אמצת לך' והוזכרה מודעה זו גם באוצר הפוסקים שם.

(38) ערכי רפואה חלק ב עמוד רנ"ב ס"ק ב. ומקורו מהנשמת אברהם ח"ה חו"מ סימן מ"ב בכ"מ.

(39) חלק א' עמ' קי"ט, ברה כחמה ס"ק צ"ט.

להודיעו שאינם הוריו האמיתיים שלא להכשל באביזרייהו דגילוי עריות

פוסקים אלו מבינים כנראה שיש הבדל מהותי בין יחסי הורים ביולוגים לבניהם, לבין היחס של הורים מאמצים לילדיהם המאומצים, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי^[40] :

ואמנם קשה להתיר על סמך זה^[41], דגם לטעם הראשון של הלבוש יש הבדל רב בין עצמו ובשרו של בן ובת ממש שהרגש של הרחקה מקריבה דערוה לאב ואם הוא בטבע יותר אצלם מילד וילדה זרים. ועוד סו"ס קיים בעריות תקנתא אנשי כנה"ג לדורות דלא ליגריהו בעריות... בעיקר הדבר במקומי אני עומד שאין לדמות התרחקות טבעית של קרובי שארי בשר הגורמים התר יחוד^[42] לסברא של ונוהגים עמם כבן ובת

7. זאת תורת העולה

ר' ישראל מסלנט קבע באגרת המוסר כי הכוחות הפנימיים באדם פורצים החוצה במצבי משבר או כאשר האדם נמצא בטשטוש. דוגמא לדבר, אם מעירים אדם בפתע פתאום ואומרים לו כי ביתו של בנו שאינו אוהב ושל תלמידו האהוב בוערים, וודאי הוא שמיד ירוץ להציל את בנו, צ"ע מה תהיה תגובתו של האדם כאשר הברירה תהיה בין בנו הטבעי לבנו המאומץ.

ברור שהקשר הרגשי בין הורים לבן או בת מאומצים שונה לגמרי מהקשר בין אנשים זרים, אלא שלא ברור האם די בכך כדי להתיר בהם חיבוק ונישוק.

לפי שיטת הב"י האוסר גם נגיעה שאינה של חיבה ומתיר רק קריבה לבנות משפחה, יש מקום לומר כי היחס לילדים מאומצים דומה ליחס להורה ביולוגי. מאידך יש לומר כי יש הבדל ביחס שבין הורים לילדים ביולוגים לבין היחס שבין הורים לילדים מאומצים, וגם אם כלפי חוץ אינו ניכר הוא קיים^[43]. אם כך נאמר הרי שלדעת הב"י הם אסורים בחיבוק ונישוק מדין תורה.

אולם לפי שיטת הש"ך [שכמותו נקטו רוב הפוסקים, וביניהם אף פוסקי ספרד^[44]] הסובר כי נגיעה שאינה של חיבה אינה אסורה מן התורה, נראה שגם כאן אין איסור קריבה מן התורה.

לפי הסוברים כי נגיעה שאינה של חיבה לדעת הש"ך מותרת לגמרי, אזי גם כאן יש להתיר. אולם ייתכן שגם לפי הסוברים כי בנגיעה שאינה של חיבה יש איסור דרבנן,

(40) ח"ו א. העזר סימן קצ"ו.

(41) מתייחס בדבריו למה שכתב הציץ אליעזר שהבאנו לעיל: "ששורר ביניהם יחסי טיפוח חזקים של אב לבת וחיים יחד בבית ביחסים טבעיים כאלה אשר ההרגל עשה אותם לטבע שני".

(42) וה"ה לענין חיבוק ונישוק.

(43) לפחות בת מודע, ויבא לידי ביטוי במקרה עליו דבר ר' ישראל מסלנט.

(44) כפי שביארנו בהרחבה במאמר "קריבה לעריות".

ייתכן שכאן אפשר להקל משום שנגיעה שאינה של חיבה הותרה לצורך רפואה וכדומה, ומסתבר שגם כאן יש צורך גדול בקריבה זו.

צד נוסף להתיר הוא דברי הריטב"א בסוף מסכת קידושין שכתב שת"ח השולט ביצרו מותר לדבר עם אשת איש ולשאול בשלומה ואינו חושש, וא"כ גם נגיעה שאינה של חיבה תהיה מותרת לת"ח השולט ביצרו.

למעשה הציץ אליעזר, האגרות משה והעשה לך רב כתבו להקל. אך לעומתם אחרונים רבים אסרו, בראשם החזו"א שכתב שיש בקריבה כזו איסור דאורייתא והוא בכלל יהרג ובל יעבור. וכן אסרו האדמו"ר מלובביץ'^[45], המנחת יצחק^[46] וכן כתוב ב"קול קורא" עליו חתומים הגאב"ד מטשיבין והרבנים זלמן סורוצקין, ישראל יצחק רייזמן, עזרא עטיה, בנימין מנדלסון, האדמו"ר מביאלא ובעל הקהילות יעקב [הובא בקרינא דאיגרתא^[47]].

כן היא גם דעת הגרש"ז אורבך וכן כתב גם באום אני חומה.

ליבי אנסני לומר שיש מקום להקל בדין זה, אך לא מלאני ליבי לפסוק כך נגד כל הגדולים הנ"ל.

(45) הובאו דבריו באוצר הפוסקים ח"ט עמוד קל ושם עמוד קל"ב.

(46) ח"ט סימן ק"מ.

(47) ח"ב מכתב קכ"א.